



JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS AND POLITICAL SCIENCE STUDIES

ULUSLARARASI İLİSKİLER VE SİYASET BİLİMİ ÇALIŞMALARI DERGİSİ

e-ISSN: 2792-0984

CUMHURİYET İDEOLOJİSİ VE YENİ TOPLUM: TEKİN ALP'İN KEMALİZM YORUMU¹

Alper ÖZKÖK

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Programı Öğrencisi / Öğr. Gör., İstanbul Teknik Üniversitesi

Email: ozkokal@itu.edu.tr ORCID: 0000-0001-6431-4306

Submitted: 2 June 2022 & Accepted: 15 August 2022

Citation: Özkök, Alper. (2022). Cumhuriyet İdeolojisi ve Yeni Toplum: Tekin Alp'in Kemalizm Yorumu. *Journal of International Relations and Political Science Studies*, (5), 24-45.

Uluslararası İlişkiler Çalışmaları Derneği | International Relations Studies Association Journal of International Relations and Political Science Studies

E-mail: dergi@tuicakademi.org

All rights of this paper are reserved by the *International Relations Studies Association (TUIC)*. With the exception of academic quotations, no parts of this publication may be reproduced, redistributed, sold or transmitted in any form and by any means for public usage without a prior permission from the copyright holder. Any opinions and views expressed in this publication are the author(s)'s and do not reflect those of the *TUIC*, editors of the journal, and other authors.

¹Bu makale, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Programında hazırladığım “Çağdaşlaşma Sürecinde Bir İdeoloji İnşası: Kemalizm (1923-1938)” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

CUMHURİYET İDEOLOJİSİ VE YENİ TOPLUM: TEKİN ALP'İN KEMALİZM YORUMU

Alper ÖZKÖK

Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi
Anabilim Dalı, Doktora Programı Öğrencisi / Öğr. Gör., İstanbul Teknik Üniversitesi

Email: ozkokal@itu.edu.tr **ORCID:** 0000-0001-6431-4306

Submitted: 2 June 2022 & **Accepted:** 15 August 2022

Özet

Türkiye’de Atatürk dönemi olarak adlandırılan 1923-1938 dönemi, cumhuriyetin ilanı, modernleştirici reformlar ve çıkarılan yasalarla beraber yeni bir sosyoekonomik ve kültürel yapıyı var eden bir devrim dönemidir. Türkiye’nin çağdaşlaşma sürecinde etkin olan bu devrimin ideolojisi ise adını kurucu lider Atatürk’ten alan Kemalizm ideolojisidir. Cumhuriyetle beraber inşa edilen sadece yeni bir devlet mekanizması değil, ayrıca yeni bir toplumdur. Devrim sonrası oluşturulmaya çalışılan yeni toplumda, ulusalcılığı merkeze alan ve çağdaş değerlerle uyumlu yeni bir kimlik inşası söz konusudur. 1923-1938 arası dönemde hem yeni devlet ve toplumun hem de ona yön veren ideolojinin dönüşümü izlenebilir. Günümüzde dahi Türk siyasetinde etkisi olan Kemalizm’in temellerinin atıldığı bu dönemde ideolojiyi tanımlamak ve tanıtmak amacıyla eserler kaleme alınmıştır. Bu makalede, cumhuriyetin ideolojisi ve yeni toplum bağlamında, Tekin Alp’in “Kemalizm” adını taşıyan eseri incelenmiş, Alp’in Kemalizm’i, kendinden sonraki dönemde gelişen diğer fikirler üzerinden tartışılmıştır. Dönemin Kemalizm algısını anlamamız açısından önemli olan bu eser 1936 yılında kitap olarak yayınlanmıştır. Eserin 1936 yılında yayınlanması bir tesadüf değildir. 1935 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi kongresi Kemalizm prensiplerinin resmî ideoloji olarak kabul edildiği ve tanımının yapıldığı bir kongredir. Bu dönemde, cumhuriyet rejimi için Kemalizm’in halka tanıtılması ve bir ideoloji olarak kurgulanması önem arz etmektedir. Tekin Alp eserinde, Türk devrimini yabancı ülkelere tanıtmak amacıyla bu kitabı yazdığını ifade etmektedir. Kemalizm ideolojisinin şekil aldığı 1935 tarihli CHP kongresinden sonra yazılan Alp’in Kemalizm eseri dönemin kabul edilmiş ideolojik yapısının bir fotoğrafını bize sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tekin Alp, Kemalizm, İdeoloji, Milliyetçilik, Devletçilik, Demokrasi

Abstract

The period of 1923-1938, which is called the Atatürk period in Turkey, is a period of revolution that created a new socioeconomic and cultural structure with the proclamation of the republic, modernizing reforms and enacted laws. The ideology of this revolution, which is active in Turkey's modernization process, is the ideology of Kemalism, which takes its name from the founding leader Atatürk. It is not only a new state mechanism built with the Republic, but also a new society. In the new society, which is tried to be created after the revolution, there is a new identity construction that centers nationalism and is compatible with contemporary values. In the period between 1923 and 1938, the transformation of both the new state and society and the ideology guiding it can be followed. This period of revolution is a period in which the foundations of Kemalism, which is still influential today, were established. During this period, books were written to define and promote ideology. In this article, Tekin Alp's book "Kemalism" has been examined in the context of the ideology of the republic and the new society, and Alp's Kemalism was discussed over the ideas developed in the next period. This book is important in terms of understanding the Kemalism perception of the period. The work was published as a book in 1936. It is not a coincidence that the work was published in 1936. The 1935 Republican People's Party congress was a congress where the principles of Kemalism were accepted as the official ideology and defined. In this period, it is important for the republican regime to introduce Kemalism to the public and to construct it as an ideology. In his work, Tekin Alp states that he wrote this book to introduce the Turkish revolution to foreign countries. Alp's Kemalism work, which was written after the 1935 CHP congress, in which the ideology of Kemalism took shape, offers us a photograph of the accepted ideological structure of the period.

Keywords: Tekin Alp, Kemalism, Ideology, Nationalism, Statism, Democracy

I. Giriş

1936 yılında kitap olarak yayınlanan Tekin Alp'in "Kemalizm" eseri dönemin Kemalizm algısını anlamamız açısından önem arz etmektedir. 1935 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) dördüncü büyük kurultayı Kemalizm prensiplerinin resmî ideoloji olarak kabul edildiği ve tanımının yapıldığı bir kongredir. Bu sebeple, Alp'in eserinin 1936 yılında yayınlanması bir tesadüf değildir. 1930'lu yılların başında özellikle de dördüncü parti kongresi sonrası dönemde, cumhuriyet rejimi için Kemalizm'in halka tanıtılması ve bir ideoloji olarak kurgulanması önemli bir konudur.

Gerçek adı Moiz Cohen olan Tekin Alp Serez'li bir Musevi'dir (1883-1961). Musa ve Munis adlarını da kullanmış, Tekin Alp ismini sonradan almıştır (Landau, 1996: 11-13). Tekin Alp, kitabının ilk sayfalarında Türkiye'de yaşanan devrimi yabancı ülkelere tanıtmak amacıyla Kemalizm kitabını yazdığını ifade etmektedir (Alp, 1998: 26). Kitabını yayınlamadan evvel CHP Genel Sekreteri Recep Peker'in onayını alan Alp'in bu hamlesi dönemin resmi düşünce anlayışı ve ideolojisi ile uyumlu bir eser yazdığının göstergesidir (Atalay, 2014: 50). Kemalizm ideolojisinin şekil aldığı 1935 tarihli CHP kongresinden sonra yazılan Alp'in Kemalizm eseri, dönemin kabul edilmiş ideolojik yapısının bir fotoğrafını bize sunmaktadır. Yazıldığı dönemde bu konuda yazılmış az sayıda eserden biri olan Tekin Alp'in Kemalizm kitabı, yazılan diğer eserlerden daha büyük bir etki yapmış olmalıdır ki 1939 tarihli beşinci CHP kurultayında Kazım Nami Duru, Kemalizm hakkında yazılmış tek kitabın Tekin Alp tarafından yazılmış olduğunu dile getirerek, Kemalizm'in bilinirliğinin az olması hususunda serzenişte bulunmuştur (Özden, 2005: 46).

Bu makalede, Kemalizm ideolojisi üzerinden gerçekleştirilen toplum mühendisliği kapsamında, Tekin Alp'in "Kemalizm" adını taşıyan eseri incelenmiş ve eser ideoloji, milliyetçilik, devletçilik, demokrasi, totalitarizm kavramları üzerinden tartışılmıştır. Bu tartışma, bir Kemalist olarak, "Kemalizm" adlı bir eser yazan Tekin Alp ve dönemin diğer Kemalistleri ile Atatürk arasındaki Kemalist görüş farkını ortaya çıkarmaya yönelik bir hipotez üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, makalenin temel alındığı Tekin Alp'in Kemalizm kitabının yanı sıra, Kemalizm ve Atatürk üzerine çalışmış diğer aydınların kitap ve makaleleri incelenmiştir.

II. Devrim ve İdeoloji

Cumhuriyet'in ilanıyla başlayan dönüşümü bir *révolution*² olarak değerlendiren Tekin Alp'e göre Kemalizm bir "diriliş ve yenileşme" eylemidir (Alp, 1998: 32). Ulusal, çağdaş, Batıcı ve laik niteliklerde olan bu ihtilal Batı'da gerçekleşmiş diğer ihtilallere nazaran hümanist ve barışçıl bir şekilde gerçekleşmiştir (Alp, 1998: 33). Alp'e göre bu hızlı dönüşüm bir mucizeden ziyade doğal ve olması gereken bir evrim sürecidir. Türk Devrim'i esnasında gerçekleşen toplumsal dönüşümün bu denli hızlı bir şekilde gerçekleşmesinin nedenini ise ulusun içinde hali hazırda var olanların yeniden ortaya çıkarılması olarak açıklamaktadır (Alp, 1998: 34). Alp'e göre gerçekleştirilenler Türk milletinin öz kültüründe var olan fakat zamanla unutturulmuş olan değerlerin yeniden diriltilmesidir. Atatürk, Türk ulusuna öz kültürünü geri veren bir liderdir ve bunun sonucunda ulus lideriyle bütünleşmiş, bu bütünleşme sonucunda devrimler büyük bir hızla gerçekleştirilebilmiştir (Alp, 1998: 35).

Tekin Alp Türkiye'deki dönüşümün Kemalizm olarak isimlendirilmesi üzerinde durarak, Kemalizm'in dönemin diğer ideolojilerinden farklı olarak kurucu liderin adıyla tanımlanmasını sorgulamaktadır. Diğer ideolojilere kıyasla liderin ismiyle tanımlanan bu ayrışmayı, Kemalizm'in devlet adamı olan bir lider önderliğinde, bütün bir toplumun sosyokültürel, politik ve tarihsel akışını değiştirmiş olmasına bağlamaktadır. Ayrıca Kemalizm ideolojisinin tanımladığı hedef ve idealler Türk toplumunda bilinen diğer ütopyik ideallerden ziyade³, kurucu devlet adamının, -rejim değişikliği gerçekleşmiş olsa dahi- mevcut devleti ve sınırları muhafaza ederek modernleşmeyi öngören gerçekçi hedeflerine dayanmaktadır (Alp, 1998: 38-39). Bu bir lider ideolojisidir ve bir devlet başkanının ideallerini yansıtmaktadır. Bu sebeple ideoloji, pratik ve pragmatik olmalıdır. Tekin Alp de bu görüştedir. Kemalizm, sol ya da sağ olarak kabul edilemeyeceği gibi mevcut düşünce sistemleri çerçevesinde de tanımlanamaz. Her ne kadar hedef Batılılaşma gibi gözükse de ve kabul edilen ilkelerde var olan Batı terminolojisi kullanılsa da Kemalizm, birebir kopya etmeyen ve ülkenin şartlarına uyarlanmış özgün bir sentez ortaya koymaktadır. Bu sentezi yapan kişi Atatürk'tür ve Alp'e göre ideolojinin liderin adıyla isimlendirmesi isabetli bir seçimdir (Alp, 1998: 39-41).

İdeolojinin Kemalizm olarak adlandırılması sonraki dönemlerde de tartışma konusu olmuştur. 1950'li yıllarda muhalefetin, Kemalizm'i Halk Partisinden farklı olarak yorumladığı vurgusuyla ortaya çıkan "Atatürkçülük" kavramı Kemalizm yerine kullanılmaya başlanmıştır.

² Révolution (Fra.): İhtilal.

³ Türk tarihinde tartışılan Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük gibi akımlar.

İdeolojinin isimlendirilmesinde tercih edilen bu ikiliğin farklı sebepleri olsa da isimlendirmeler genel itibariyle aynı anlamı ihtiva etmektedir. Ahmet Taner Kışlalı da ideolojinin “Kemalizm” adıyla anılmasını değerlendirmiştir. Fakat bunu “Atatürkçülük” tabirine karşı olan bir eleştiri üzerinden yapmaktadır. Kışlalı’ya göre Kemalizm tabiri Atatürkçülükten daha doğru bir tanımlamadır. Bunun birinci nedeni, Türkiye’de Atatürk ve Atatürkçülük adına yapılan yanlış uygulamalarla, Atatürkçülüğün zaman içinde yıpratılmış olmasıdır. Zaman içinde Atatürkçülük adı altında gelişen ideoloji, devrimin ve devrimin temeli olan ilericiğin özüne aykırı olarak, Atatürk döneminde yapılanların bekçiliğine dönüşmüş ve kalıplaşmıştır. Bu dahi akılcılık çerçevesinde sürekli bir değişim ve yenilenmeyi içinde barındıran Kemalist ideolojinin doğasına aykırıdır. Kışlalı’ya göre Atatürkçülük yerine Kemalizm tabirinin kullanılması gerekliliğinin ikinci nedeni ise Kemalizm’in uluslararası kullanımda tercih edilen isimlendirme olmasıdır (Kışlalı, 2021: 23-24). Benzer bir sebeple Nadir Nadi de Atatürkçülüğün, Atatürkçü olmayanlar fakat Atatürkçü olduklarını iddia edenler tarafından, kendi amaçları için kullanılan siyasi bir araç haline getirilmesinden dolayı Atatürkçü olmadığını dile getirmektedir. Nadi, Türkiye’de Atatürkçülük adı altında, Kemalizm’in (Atatürkçülüğün) çağdaşlık, bilimsel düşünce, fikir özgürlüğü ve tam bağımsızlık gibi temel kavramlarına sırt çevrildiğini iddia etmektedir (Nadi, 1988: 8-9).

Tekin Alp kitabında, Kemalizm’in çıkış noktası üzerinde de durmaktadır. Alp, Osmanlı’daki yenileşme hareketlerini yadsımamakla beraber Kemalizm’in çıkış noktasının Osmanlı dönemi olmadığını ifade etmektedir. Kemalizm’e kıyasla bu dönemdeki değişimler cılız ve milliyetçilik fikrinden uzaktır. Osmanlı dönemindeki Türkçülük çalışmaları dahi Osmanlılık ve Osmanlı kimliği şemsiyesi altında yapılan hareketler olması bakımından Kemalizm’in ulusalcılık anlayışıyla benzerlik taşımamaktadır. Kemalist dönüşüm, Osmanlı düzeninde kabul edilemeyecek ve uygulanamayacak denli radikal değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Unutulmamalıdır ki Türk devrimi bir karşı koyuş ve kurtuluşu birlikte içinde barındıran bir devrimdir. Kurtuluş, yabancı istilacılara karşı olduğu gibi karşı koyuş ise Osmanlı düzeniyle temsil edilen eski siyasi ve toplumsal sistemdir (Alp, 1998: 45-48).

Osmanlı’da var olan siyasi ve toplumsal sistem eleştirisi, Alp’in eserinde genel olarak şeriat eleştirisi ağırlıklıdır. Eski düzenin teokratik ve çok uluslu bu sistem eleştirisi Alp’in Kemalizm tanımlamasında ön plana çıkmaktadır. Dini ve çok uluslu yapılanmanın hem hükümetler hem de aydınlar üzerinde bir baskı unsuru olduğunu dile getiren Alp’e göre, Ziya Gökalp gibi Türkçü bir aydının bile kendini tanımlarken Türk, İslam ve Avrupalı olmak üçlemesi üzerinden kendi hakkında bir tanımlama yapıyor olmasının bunun kanıtı olduğunu

ifade eder. Alp'e göre uluslar üstü olan dini aidiyet ve küresel, yayılcı niteliğe sahip din mefhumu, milliyetçi ve Batıcı aidiyeti zaman içerisinde zayıflatacak ve yok edecek olan güçlü bir unsurdur. Yeni düzen ve devlette ulusalcılık diğer tüm aidiyetlerin üzerinde olmalıdır ki Alp'e göre Kemalizm'deki tek ve en güçlü inanç milliyetçiliktir. Batıcılık devletin ve milletin menfaatlerine göre şekillenecek, dinsel aidiyet arka planda kalacaktır. Buna göre, Türk tarihinde Batı modeline uygun olarak uygulanan milliyetçilik ilk olarak Atatürk döneminde başlamıştır. Ulusalcılıkla da bağlantılı olarak Kemalizm düşüncesinin başlangıç noktası da Osmanlı reformları değil 19 Mayıs 1919 tarihidir (Alp, 1998: 48-54).

Kemalizm'in kendinden önceki yönetimlerden daha radikal bir reform politikası uyguladığı, kalıcı çözümler getirdiği ve ulusalcılık anlayışının eski rejimden daha ileri olduğu doğru olsa da Tekin Alp'in yukarıdaki yorumu, III. Selim döneminden başlayarak, II. Meşrutiyet ve İttihat ve Terakki dönemi boyunca da devamlılık arz eden Osmanlı dönemi modernleşme sürecini pek hafife alan bir yorumdur. Osmanlı'nın, özellikle 19.yy. dönemi, devlet eliyle hız kazanan bir Batılılaşma dönemidir (Ortaylı, 2018: 15-19). Devlet tarafından gerçekleştirilen reformların dışında, başta Namık Kemal olmak üzere, Ali Suavi, Ziya Paşa, Şinasi gibi meşrutiyet düşüncesini topluma yaymaya çalışan Yeni Osmanlılardan (Engin, 2015: 65) veya Yeni Osmanlıların mirasçısı Jön Türk hareketinden bağımsız bir Kemalizm düşünmek olanaksızdır. Cumhuriyet devrimini ve ideolojisini oluşturanların entelektüel gelişiminin Osmanlı'nın son döneminde gerçekleşmiş olduğu da unutulmamalıdır. (Belge vd., 2011: 29).

Alp'e göre, Atatürk'ün kişiliğiyle bir bütün arz eden Kemalizm'in yapısal özellikleri, Cumhuriyet'in ilanından önceki dönemde, Kurtuluş Savaşı'nda kendini göstermektedir. Mustafa Kemal Atatürk, diğer devrimci liderlerin aksine düzene karşı halkı ayaklandırma yoluna gitmeyen, aceleci olmayan, temkinli ve sistematik bir plan çerçevesinde ilerleyen bir devrim adamıdır. Bu özelliklerinin yanında zamanlama unsurunun önemini çok iyi kavramış, yarardan çok zarar getirecek aceleci açıklamalar ve eylemlerden kaçınmıştır (Alp, 1998: 64-65). Kemalizm de zamanın ruhuna göre zaman içinde şekillenmiş bir ideolojidir. Atatürk'e göre Kurtuluş Savaşı sonrası bağımsız ulusal bir devlet yapılanması kaçınılmaz olmalıdır. Fakat bu düşüncesini üç yıl boyunca gizli tutmuş, bu üç yıl zarfında vatanın, hilafetin ve saltanatın kurtuluşu adına mücadelesini yürütmüş ve nihayetinde 1923 yılına gelindiğinde ise cumhuriyetin ilanı ile rejimi değiştirmiş, bu değişiklikten bir sene sonra da hilafeti ortadan kaldırmıştır (Alp, 1998: 68-83).

Kemalizm'in gelişim aşamalarını CHP kongrelerinden izleyebilmekteyiz. Sivas

Kongresi ilk parti kongresi sayılmış ve 1938 yılına kadar, Atatürk'ün yaşadığı dönem içinde dört kongre düzenlenmiştir (1919, 1927, 1931,1935). Özellikle 1931 ve 1935 kongrelerinde resmî ideoloji, Kemalizm ismiyle zikredildiğinden dolayı bu iki kongre önem arz etmektedir (Uzun, 2010: 233- 237). 1931 yılı Türkiye'de genel bir otoriterleşmenin başladığı, Recep Peker'in CHP Genel Sekreteri olduğu, parti yönetiminin güçlendiği bir dönemdir (Uzun, 2010: 239-240). CHP üçüncü kongresi olan 1931 kongre nizamnamesi ve programı ile parti devlet bütünleşmesi başlamıştır (Aysal, 2017: 24). Ülkede güçlenen tek parti rejimi, 1931 yılına gelindiğinde, iktidarını sarsacak potansiyel muhalif oluşumların önüne geçmektedir. Bu tarihte politik bir güç haline gelmeye başlayan Türk Ocakları'nın kapatılmasını rejimin bir denetleme ve etkisizleştirme örneği olarak verebiliriz (Aysal ve Ökte, 2016: 47). 1935 tarihli kongrede ise Kemalizm vurgusu daha da artmış ve Kemalist ideolojinin prensipleri partinin prensipleri haline gelmiş, buna ilaveten 1931 kongresinden farklı olarak altı ilke sadece partinin değil devletin de esaslarını teşkil etmeye başlamıştır (Uzun, 2010: 250; Aysal, 2017: 31).

III. İdeoloji, Lider ve Demokrasi

Politik ve sosyal gelişim sürecinde lider odaklı bir gelişim sürecini savunan Tekin Alp'e göre alınan siyasi kararlarda, azınlıkta olan ehliyetli ve liyakatli bir grubun ya da kişinin kararları, çoğunluğun yani halkın kararlarının ve tercihlerinin önüne geçmektedir. Ona göre halk kitlesi manipülasyona açık, eğitimsiz ve bu sebeple de bilinçsiz bir kitledir. Yönetim kadroları doğal yollarla hele ki sınıf temelli olarak oluşmamalı bizzat Atatürk tarafından belirlenmelidir. Halk içindeki her türlü çatışmaya, özellikle de sınıf çatışmasının önüne ancak bu şekilde geçilebilir. Bunun yanı sıra Türk halkı için yeni olan demokratik hayatın kolayca oligarşiye yenik düşmesi de önlenecektir. Alp'in bu görüşlerini Kemalizm'in sloganlarından olan “sınıfsız ve imtiyazsız toplum” söylemi doğrultusunda yorumlamak gerekir. Bu bağlamda ise liderin yani Atatürk'ün idealleri toplumun da idealleri haline gelmelidir. Alp'e göre halk lideriyle bütünleşmelidir (Alp, 1998: 89-92).

Halk Fırkası'nın kurulmasında güdülen amaç Alp'e göre, siyasi kadronun Atatürk tarafından belirlenmesi şeklindedir. Bu kadrolar sınıfsız ve herhangi bir ideolojik bağı olmayan bir yapıda olmalıdır. Kurtuluş Savaşı esnasında sınıf ve imtiyaz gözetmeksizin Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çatısı altında birleşen halk, şimdi de Halk Fırkası çatısı altında birleşmelidir. Halk Fırkası bir zümrenin veya bir sınıfın partisi değil, sınıfları henüz oluşmamış, geri kalmış ve modernleşmeye muhtaç bir tarım ülkesinin ve onun halkının tamamının partisidir. Bu bağlamda Halk Fırkası klasik anlamda tanımlanabilecek bir

parti değildir. Sağ veya sol bir fraksiyonu temsil etmez. Halk Fırkası hakkında Alp'in görüşlerinden çıkarabileceğimiz sonuç, Halk Fırkası'nın belirli bir süre içinde, belirli bir ideali -Liderin (Atatürk'ün) idealini- gerçekleştirmek için kurulmuş siyasi bir yapılanma olduğudur. Bu sebeple Cumhuriyet devrimleri yerleşinceye kadar ve gerçek anlamda sağlıklı bir demokratik yapının kurulmasına uygun şartlar oluşuncaya kadar gelişim ve çağdaşlaşma idealinde tek parti ile yürünmeli, partacılık yapılmamalıdır. Alp'e göre Atatürk'ün düşüncesi de bu yöndedir (Alp, 1998: 94-97).

Avrupa demokrasilerinin sınıf esasına dayanan temsil mekanizması, Kemalistlerin Batı tarzı demokrasiye karşı olan mesafeli tutumlarındaki en etkili sebeptir. Başta Recep Peker olmak üzere birçok Kemalist'e göre yozlaşmış, oligarşi tuzağına düşmüş bu demokrasi uygulamaları sınıf ve partilere bölünmüş ulusun tamamını temsil edemedikleri için modası geçmiş görülmektedir (Alp, 1998: 205- 206). Alp'e göre sınıfları henüz oluşmamış, geri kalmış ve bir devrim sonucu hızlı bir kalkınma ve modernleşme sürecine girmiş Türkiye'nin demokrasisi de kendine özgüdür. Modernleştirici reformlar henüz halka tam olarak sirayet etmediği için de Birinci Dünya Savaşı'nda istediğini alamayan emperyalist güçlerin ve eski düzen savunucularının karşı devrim tehdidi söz konudur. Bu karşı devrimin, liberal demokrasiden faydalanması olasıdır. Bu sebeplerle ve mevcut şartların zorlamasıyla, 1930'lar Türkiye'sinin demokrasisi devletçi, disiplinli, tek partili bir demokrasidir (Alp, 1998: 217-218).

Alp eserinde, yukarıda sayılan şartlar doğrultusunda kabul gören dönemin mevcut "demokrasi" anlayışını bu şekilde açıklamaya çalışarak meşru bir temele oturtma çabası içindedir. Bu demokrasi anlayışının merkezinde sınıf çatışmasının önüne geçmek ve devletçilik vardır. Batı'da birey merkeze konularak hürriyet, özgürlük ve liberalizm üzerine inşa edilen demokrasi, Kemalizm'de tam bağımsızlık (sadece siyasi değil ayrıca iktisadi bağımsızlık), çağdaşlaşma ve devletçilik temeline oturtulmaktadır (Alp, 1998: 221). Alp'e göre bunun sebebini, Kemalizm'in, potansiyel sorun oluşturabilecek bir durumun şartları oluşmadan önüne geçme eğiliminde aramak gerekir yani liberalizmle beraber oluşacak sınıf çatışmalarının ve kapitalizmin zamanla emperyalizme dönüşmesinin Türk devletinde önüne geçilmek istenilmektedir (Alp, 1998: 221). Sermayesi ve sermayedarı ve dahi sınıfları olmayan, fakir, gelişmemiş bir tarım ülkesinde bireyciliği, kapitali (yabancı kapital), serbest piyasayı ve liberalizmi savunmak, emperyalist ülkelerin ekmeğine yağ sürmekten başka bir işe yaramayacaktır. Kemalizm siyaseten bağımsız fakat iktisaden bağımlı ve bu sebeple de sömürgeleşmiş bir ülke istememektedir (Alp, 1998: 221-225). İktisaden de tam bağımsız

olması gereken Türkiye, bireylerin sermaye biriktirip yatırım yapmasını bekleyecek bir zamana da sahip değildir. Yabancı sermaye ile birikmekten başka çaresi olmayan bu sermaye de ülke ekonomisini daha çok dışa bağımlı bir hale sokacaktır. İşte bu sebeplerle Kemalizm, Alp'in deyiimiyle ekonomide devlet sosyalizmi yolunda karar kılmıştır (Alp, 1998: 226- 228).

Devletçilik ilkesi ile ideolojinin zamanla sosyalizme yönelme eğilimi olabileceğini savunanlara karşı Alp ulusalcılık, sınıf algısı, özel mülkiyet ve ilkenin kabul edilişi özelinde cevaplar vermiştir. Buna göre sosyalizm ve Sovyet Rusya ulusalcılığı reddederken, Kemalizm ulusalcılık üzerine inşa edilmiş bir ideolojidir. Sınıfları reddetmeyen ve işçi sınıfının egemenliği üzerine kurulu sosyalizmden farklı olarak Kemalizm, sınıfsızlık söylemi ile yola çıkmıştır (Alp, 1998: 240). Kemalizm her ne kadar iktisadi alanda devletçilik politikası izlese de Sovyetlerin aksine özel mülkiyeti yok saymamakta, özel mülkiyet hakkını savunmaktadır (Alp, 1998: 240). Sovyetlerle Türkiye'nin kurduğu ilişkiler ideolojik olmayıp iki ülke arasındaki karşılıklı çıkar ilişkisinden ibarettir. Kemalizm'in kuruluş aşamasında olmayan devletçilik ilkesi, daha önceden kabul edilen ilk dört ilkedен (Cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, laiklik) çok sonra 1931 tarihli kongrede ideolojinin ilkelerinden biri olmuştur. Bu dahi bize devletçiliğin ideolojinin merkezinde olan belirleyici bir ilke olmadığını ve tarihin şartlarının bir ürünü olduğunu göstermektedir. Bu ilke bir amaçtan ziyade bir araçtır. Dönemin Kemalistlerinin ilk dört ilkede fikir birliğinde olup devletçilik ilkesinde farklı görüşlere sahip olmasının sebebi de budur (Alp, 1998: 240-241).

Kemalizm'de devletçiliğin sosyalizmden farklı olarak algılanışı hakkında dönemin işçi haklarına bakışını tarif etmek yeterli olacaktır. İşçi hakları konusunda 1935 programını destekleyen Alp, Kemalizm'in grev hakkını yasaklayan uygulamasını savunmakta, sendikal oluşumları bir tehlike olarak görmektedir (Alp, 1998: 192). Kemalizm'in sınıfsız toplum ideali doğrultusunda alınan bu kararların arkasında bu dönemde büyük bir tehdit olarak algılanan sınıf çatışmalarının önüne geçmek ve ideolojinin sosyalizme evrilmesine engel olmak yatmaktadır. Kemalizm'in sınıfsız toplum ideali, işçi ve işverenin farklı tarafları temsil ettiği korporasyon modeline de doğal olarak karşıdır. Sınıf çatışmalarında devletin doğrudan etkin bir rol oynamasının savunulması otoriter bir yönetim tablosu çizmekte olmasına rağmen Alp, bu dönemde Avrupa'da da yükselen otoriterliğin de etkisiyle olsa gerek bu durumu bir sorun olarak görmemektedir (Alp, 1998: 191-194).

Alp'in çizdiği bu çerçevede, Kemalizm için öncelikli olanın demokratikleşmeden ziyade çağdaşlaşmak olduğunu söyleyebiliriz. Atatürk sonrası dönemde Kemalizm üzerine yapılan eleştirilerde, Kemalizm'le beraber anılan vesayet kavramı da Alp'in kitabında yer

verdiği bu görüşler ve benzer kişi ve grupların görüş ve politikaları üzerinden üretilmektedir. Fakat Kemalist ideolojinin gelişim sürecinde tarihsel gerçekliklerin (şartların), çağdaşlaşma ve demokratikleşme ikileminde koyduğu bu sınırlar, Atatürk'ün idealinin demokrasi olduğu gerçeğini değiştirmez. Atatürk'ün felsefesi temel olarak demokrat, halkçı ve ferdiyetçidir (Karpas, 2012: 51).

Alp ve Alp gibi düşünen Kemalist çizginin, modernleşme odaklı devrimlerin toplumda yerleşmesi ve yapılan reformların toplumsal kültürün bir parçası olana kadar Kemalizm'in muhalif görüşlere kapalı olması olarak özetleyebileceğimiz görüşü, Serbest Fırka deneyimi üzerine yapılan yorumlarda kendini göstermektedir. Atatürk'ün de isteğiyle kurulmasına ve belediye seçimlerine katılmasına rağmen yukarıda bahsettiğimiz gerekçe ile -çağdaşlaşma zorunluluğunun demokratikleşmeye üstün gelmesi- Serbest Cumhuriyet Fırkası (SCF) deneyimi sonlanmıştır. Alp'e göre liderin bu kararı (SCF'nin feshi) ve halkın da tek kişinin kararına uyması doğal olandır. Ortada bir zorlama yoktur. Alp'e göre halk, Halk Fırkası ve tek parti yönetiminden şikayetçi değildir (Alp, 1998: 97-98). 1930 seçimlerinde SCF'nin gösterdiği başarıyı ve bu dönemde halkın tek parti yönetimine olan tepkisini yok sayan bu görüşün hakikatle ne denli uyum gösterdiği ise tartışmalı bir konudur.

Ahmet Taner Kışlalı'ya göre de sağlıklı bir demokrasi için gerekli nesnel koşulları sağlamış olmak gerekir. Kentleşme, iktisadi kalkınma, sanayileşme, güçler ayrılığı, örgütlü, eğitilmiş bir toplum, kitle iletişim ağlarının yaygınlığı, vs. nesnel koşulları oluşturur. Fakat tüm bu nesnel koşulların sağlanmış olması dahi demokrasi için yeterli değildir. Kışlalı, nesnel koşulların yanı sıra öznel koşul adını verdiği hoşgörü ve uzlaşma çerçevesinde oluşacak demokratik kültürün de toplumda içselleştirilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu öznel koşulun oluşması için de uzun zaman gerekmektedir (Kışlalı, 2021: 26).

Bu noktada, Atatürk, Kemalizm ve Kemalistler için Batıcılık ekseninde yaptıkları çağdaşlaştıran ve modernleştirici reformlar söz konusu olduğunda radikal ve aceleci oldukları fakat demokratik gelişim söz konusu olduğunda işi zamana bırakma taraftarı oldukları tarzında bir görüşü savunanlar olabilir. Demokratikleşme konusunda Kemalizm'in "gönülsüzce" bir tutum içinde olduğu anlamını içeren bu nevi bir eleştirinin, tarihi gerçeklikleri yansıtmayı yansıtmadığı, doğru bir temelde kurgulanmış bir eleştiri olup olmadığı tartışması ile beraber, demokrasi düşüncesinin, Atatürk ve dönemin diğer Kemalistleri arasında farklı yorumlanıp, yorumlanmadığı tartışmasını yapabiliriz.

Genel olarak Kemalizm içinde demokrasinin olmadığı ya da yetersiz olduğu savına cevap olarak, 1930'lu yılların eğitim seviyesi ve gelir düzeyi düşük Türkiye'sinin, demokratik

gelişime uygun koşullara sahip olmadığı gibi savlarla bir değerlendirme yapmak kısmen doğru olsa da tabii ki tatmin edici bir cevap olmayacaktır. Dönemin çağdaş devletlerinin, demokrasi ile olan ilişkilerine de bakmak gerekir ki bu yıllarda, Avrupa’da katılımcı bir demokrasi olmadığı gibi İtalya, Japonya, Almanya, İspanya, Portekiz gibi devletlerin de faşizme geçmiş oldukları görülmektedir. Bu devletlerin demokrasiye geçişleri ise gönüllü olmayıp savaşlar sonrasında gerçekleştirilen dayatmalar sonucunda gerçekleşmiştir (Kışlalı, 2021: 26-27). Atatürk, faşizmin revaçta olduğu böyle bir dönemde ve nesnel-öznel koşulları demokrasi inşasına uygun olmayan devletinde, cumhuriyetçiliği (kimi zaman da halkçılığı) demokrasi ile eşanlamlı olarak değerlendirmiş, demokrasinin bir özgürlük sorunu olduğunu dile getirmiş, özgürlük ve demokrasi düşüncesini topluma yaymak için çaba göstermiştir (Özbudun, 1989: 285-290; İnan, 1998: 29-41, 50-70).⁴ Irk ve din gibi unsurları kullanan antidemokratik ideolojiler topluma zor kullanarak, baskıyla kendilerini kabul ettirdikleri için toplumu ve bireyi esir eder, hür olmalarını engeller. Demokrasi ise insanlara serbest seçim hakkı tanıyarak bireyi ve toplumu özgürleştiren bir özelliğe sahiptir (Karpat, 2012: 9). Padişah, hatta halife olmasının önünde hiçbir engel bulunmayan ve faşist düşüncelerle dolu dünya konjonktürünün de bu duruma müsait olduğu bir çağda Atatürk, faşist, totaliter rejimleri eleştirmekte, demokrasi karşıtı olan bu rejimleri reddetmekte, demokrasi ve özgürlüğü savunmaktadır (Kışlalı, 2021: 27-29). Atatürk, 1930 yılında, anayasa değişikliği ile kendisine ömür boyu cumhurbaşkanlığı teklif edileceği söylentilerine karşı gazetecilere ve kamuoyuna, bu gibi tekliflerin ve düşüncelerin hiçbir zaman hoşuna gitmediğini ve gitmeyeceğini söylemiştir (Feyzioğlu, 1985: 783). Peki Atatürk’ün Kemalizm’i, demokrasi yolunda somut olarak neler yapmıştır?

Öncelikle şunu söylemeliyiz ki 1919 Samsun’dan, 1938 yılındaki vefatına kadar Atatürk, halka baskıyla, zor kullanarak değil, ikna ve inandırma yoluna giderek ve kişisel bir yönetim kurmadan hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır. Kurtuluş Savaşı’nın dahi bir meclis çatısı altında yönetilmesine karar vermiştir. TBMM’deki güçlü muhalefet grubuna rağmen bu zor zamanda, bu zor yolu seçmiştir. Bir parti kurmuş (CHF), başka partilerin kurulmasını yasak etmemiş, saltanat ve hilafeti savunmalarına rağmen muhalif Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası tarihler henüz 1924 yılını gösterirken kurulmuştur (Kışlalı, 2021: 30-31). Demokrasiye inandığı ve karşı devrimci olmayan bir muhalefet partisini gönülden istediği için 1930 yılında SCF’nin kurulmasına önyak olmuştur (Feyzioğlu, 1985: 777-778). Daha da açık söylemek gerekirse SCF’nin -belki resmi olarak değil ama fikri oluşturan, kurgulayan,

⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Afet İnan, Medeni Bilgiler, “Devlet”, “Cumhuriyet”, Türkiye’de Cumhuriyet Nasıl Oldu?” ve “Hürriyet” bölümleri.

şekillendiren- gerçek kurucusu Atatürk'tür. Her ne kadar bu girişim de zaman içinde demokrasi ve çağdaşlaşma yolunda istenilen sonucu vermese ve son bulsa da Atatürk'ün kendi partisine muhalefet etsin diye, kendi eliyle bir muhalefet partisi kurduğunu gerçeğini değiştirmez (Kışlalı, 2021: 31-32; Feyzioğlu, 1985: 778). Bu vaka totaliter rejim amacı güden bir düşünceyi temsil etmemekte, aksine ilerici ve demokratik bir eylem olarak tarihe geçmektedir.

Türkiye'de demokrasinin temellerini atan Atatürk, er ya da geç birbirini denetleyen partilerin doğacağı inancındadır (Özbudun, 1989: 290-291). Atatürk için tek partili bir sistem, devamlılığı olmayan, denetim ve tenkitten uzak, sakıncalı bir sistemdir (Feyzioğlu, 1985: 781-782). Erken dönem cumhuriyet Türkiye'sinde demokrasi adına kurulan-kurulan muhalefet parti denemeleri istenilen sonucu veremeyince tek parti ile yola devam edilmek "zorunda" kalmıştır. Fakat demokratik kültürün devamı için bu sefer de parti içinde ideolojik bir çoğulculuk ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Karpat'a göre, demokrasinin diğer siyasi rejimlerden üstün tarafı farklı görüşleri bir arada yaşatabilmesidir (Karpat, 2012: 10). Bu bağlamda, Kemalizm'in temel ilkelerinden biri olan devletçiliğe rağmen liberalizm yanlısı Celal Bayar grubu parti içinde önemli pozisyonlarda yer alabilmişlerdir.⁵ Fakat Atatürk için bu dahi yeterli gelmemiş, bağımsız milletvekillerinin meclise girip grup oluşturmalarının önü açılmıştır. Atatürk'e göre muhalif görüşler baskı ve şiddetle daha da güçlenmektedir. Ona göre, muhalif düşüncelere karşı, karşı düşünce üretmek, tartışarak, demokratik yollarla çözüm bulmak gerekir (Kışlalı, 2021: 32-33). Aynı bakış açısı -yazarı Afet İnan olarak gözüke de aslında bizzat Atatürk'ün yazdığı ve yazdırdığı- Medeni Bilgiler kitabında, basın özgürlüğü ile ilgili bölümde de kendini göstermektedir (İnan, 1998: 59-62).

Tekin Alp'in de kitabında yer yer savunduğu, Kemalizm'in katılımcı olmayan, sivil toplum karşıtı, "disiplinli-otoriter" bir demokrasi anlayışını temsil ettiği görüşü, Atatürk'ten ziyade dönemin Kemalistlerinde görülen bir anlayışı yansıtmaktadır. Atatürk ve Atatürk'ün kurguladığı parti modeli, toplumu demokrasiye hazırlayan bir misyona sahip olsa da parti içinde dönemin popüler görüşü olan totalitarizm ve faşizmden (İtalya modeli) etkilenen ve partiyi buna göre yapılandırmaya çalışan, parti içinde etkin kişiler ve gruplar var olmuştur. Bu kişiler Atatürk'e yakın olan kişiler olmasına rağmen bu düşüncelere sahip olabilmişler, önerilerde bulunabilmişlerdir. Atatürk, açıkça ve sertçe bu nevi önerileri "saçma", bu düşünceleri "sakat", bu düşüncede olan yöneticileri ise "zorba" olarak nitelemekte ve en yakın

⁵ İnönü, Bayar rekabeti ve özellikle iktisadi alandaki fikir ayrılığı, Atatürk hayattayken, tek parti içinde oluşmuş ve sürmüştür. Tek parti içindeki muhalefet serbestliği ve çoğulculuğa bu nevi hizipler örnek teşkil etmektedir.

arkadaşlarının bile varmak istediği demokratik hedefi anlamamış olmasından şikâyet etmekte ve tepki göstermektedir (Kışlalı, 2021: 35; Feyzioğlu, 1985: 785).

Devletçiliğin siyasal boyutunun ağır bastığı totaliter bu görüş, her ne kadar Atatürk'ün Kemalizm'inin, demokrasi anlayışında ve inancında yer alan temel felsefeyi yansıtmasa da 1930'lu yıllardaki Kemalistlerin (Tekin Alp dahil) demokrasi algısı, o yıllara özgü olan Avrupa tipi parlamenter demokrasi karşıtı bir söylemle şekillenen, parlamenter demokrasiden kendini ayrı tutarak gelişen, disiplinli ve kendine has bir demokrasi anlayışdır. Bu ayrı tutuşun merkezinde Avrupa'daki parlamenter demokrasi kaynaklı sınıf çatışmaları bulunmaktadır (Belge vd., 2011: 20). Belki de sırf bu sebeple demokrasi ilkesi altı ok içinde yer almamış, demokrasi kavramının, halkçılık, cumhuriyetçilik ve laiklik üçlemesiyle beraber bir bütün olarak algılanması arzu edilmiştir. Peki Atatürk'ün Kemalizm'i, Türk toplumunda sivil toplum ve katılımcı demokrasi anlayışının gelişmesi için nasıl örnekler ortaya koymuştur?

Atatürk genel olarak siyasetten bağımsız olması gereken kurumların devlet kurumu olmasından ziyade özel ve özerk olması gerektiği görüşündedir. Anadolu Ajansı, 1925 yılında sermayesi devlet tarafından oluşturulmasına rağmen, çalışanlara pay verilerek bir anonim ortaklık olarak yeniden kurulmuştur. 1927 yılında kurulan Telgraf Telefon Anonim şirketinin payları da kişilere aittir (Kışlalı, 2021: 37). Özel bir banka olan İş Bankası da bir devlet bankası olan Ziraat Bankası'nın karşısına kurulmuştur. Diğer bir örnek ise kooperatiflerin kurulması ve kooperatifçiliği toplumda özendirme çalışmalarıdır. Atatürk bu çabalara örnek olmak için İş Bankası'nın paydaşı olduğu gibi bazı tarım ve tüketim kooperatiflerinin de üyesi olmuştur. Modern Türk ulusunun inşası için Atatürk'ün (Kemalizm'in) belki de en önem verdiği iki kurum olan Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu, devlet kontrolünde olan bir devlet dairesi şeklinde kurulmamış, dernek şeklinde yapılandırılmış, siyasetten bağımsız olmaları için ise Atatürk bu kurumlara mirasını bırakarak ekonomik bağımsızlıklarını sağlamıştır (Kışlalı, 2021: 37).

Yukarıda sayılan örneklere başka örnekler de eklenebilir. Fakat önemli olan şudur ki, Atatürk'ün ve Kemalizm'in devlet kontrolünden bağımsız olarak tasarladığı tüm bu sivil-özerk kuruluşlar ve girişimler, dünyada totalitarizmin, faşizmin revaçta olduğu, sivil toplumun, özerk kurumların, katılımcılığın ayaklar altına alındığı, “modern” devletlerin baskıcı, anti-demokratik, devlet merkezli uygulamalarının meşru olduğu bir dönemde gerçekleştirilmiştir. Tarihi, dönemi içinde karşılaştırıp, değerlendirerek bir sonuç çıkarmak gerekmektedir. Hem kendinden önceki eski Osmanlı rejimiyle, hem çağdaşı olan totaliter

görüştteki Batılı modern devletlerle, hem de dönemin Türkiye'si gibi gelişmekte olan diğer toplumlarla karşılaştırılınca, -Atatürk dönemi Kemalistlerinin demokrasi, sivil toplum algısından farklı olarak- Atatürk'ün Kemalizm'inin demokrasi inancı ve katılımcılık anlayışının seviyesi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır (Kışlalı, 2021: 37-38).

Egemenliğin kayıtsız şartsız milletin olduğu düşüncesinde olan Atatürk'ün, milli egemenliğe ve halk idaresine bakış tarzı, Rauf Orbay'a, "Bir millet var, koyun sürüsü. Buna bir çoban lazım. O da benim." diyen padişah Vahdettin ve eski Osmanlı rejiminin bakışından çok farklıdır. Atatürk'e göre "milleti koyun sürüsü gibi gören idare tarzları" artık bu ülkede uygulanmamalıdır (Feyzioğlu, 1985: 750-751). Atatürk, döneminin Avrupası haritasının yarısını kaplayan faşist rejimler gibi bir rejim de kurmamıştır. Kendi eliyle bir muhalefet partisi kurdurabilecek kadar demokrasi arzusu ve isteğinde olan faşist bir lider o dönemde Avrupa'da mevcut değildir. Fakat Atatürk sonrası bir kısım "Atatürkçünün", muhalefet partisini (SCF) kuran-kurduran, çoğulculuk ve demokrasi yanlısı Atatürk'ten ziyade Atatürk'ün otoriter özelliklerini ön plana çıkardıkları ve gerçek Atatürk'ü ve Atatürkçü-Kemalist felsefeyi yansıtmayan bir lider modeline göre kendi Kemalizmlerini oluşturmaları, Atatürk'ten ve onun demokrasi görüşünden bağımsız bir seçimdir (Belge vd., 2011: 38-39).

IV. İdeoloji ve Yeni Toplum

Alp'in Kemalizm eserinde, Kemalizm çatısı altında değerlendirilen modernleştirici reformlar sıralanırken, hedeflenenin yeni insan ve yeni toplum yaratma çabası olduğu vurgusu yapılmaktadır. Şeriat yerine laikliğin kabulü, kadın hakları, verilen hak ve özgürlükler, harf devrimi gibi devrimsel nitelikteki yenilikler Batı tarzı, modern yeni Türk kimliği inşasının önemli ayaklarını oluşturmaktadır (Alp, 1998: 106-138). Kimlik inşasında yukarıda sayılan reformlar ve benzerleri Batı'ya yaklaştıran, çağdaşlaştıran reformlardır fakat Kemalizm'in ulusal bir "yeni kimlik" oluşturması için Türk kimliğini de öne çıkaran ve milli çerçevede ayırt edici özelliklerini ortaya koyan, Türklük aidiyetini güçlendiren verilere ve değişimlere de ihtiyacı vardır (Alp, 1998: 139). Ulusal devlet ve yeni ulus, hanedan kimliği (Osmanlı) veya dini kültür (İslam) üzere değil, ulusal aidiyet ve Türklük üzere olmalıdır (Alp, 1998: 140). Bu kapsamda dil ve tarih çalışmaları, Kemalizm'in Batı tarzı modernleştirici reformlarını tamamlayıcı ve ulusal kimlik inşasında Batı tarzı reformların paralelinde yürüyen, çağdaş, modern, Asyalı ama Batılı Türk sentezini öne çıkaran çalışmalardır (Alp, 1998: 145-159). Buradan şu sonucu çıkarabiliriz: Yeni ulus çağdaş medeniyetin bir parçası olacaktır (Batı medeniyeti) fakat hem Batılı olup hem de kendi ayırt edici ulusal kimliklerine sahip olan diğer çağdaş uluslar gibi ulusal kimliğiyle yani yeni Türk kimliği ile bu milletler

arasındaki yerini alacaktır. Hedef, diğer modern milletler gibi beynelmilel kabul edilen uygulamalar ve değerlerle kendi yerel-ulusal-kültürel değerlerini bir arada yaşatabilen, hatta sentezleyebilen ve bu sentezle kabul gören, saygın bir millet olabilmektir. Bunun yanında diğer bir gaye ise Batılı ve uluslararası değerlere sahip olurken ulusal değerleri muhafaza edebilmektir.

Alp'e göre Kurtuluş Savaşı'ndan sonra gerçekleştirilen devrimler, Türk'ün gerçek tutsaklığına son veren ve Kurtuluş Savaşı'ndan dahi daha büyük önem arz eden bir başarıdır (Alp, 1998: 139). Devrimler sonucunda çağdaşlaşma ve ilerlemenin önündeki tüm engeller bertaraf edilmiştir. Şimdi sıra Avrupa medeniyeti ile yaşayabilecek ve onunla yarışabilecek düzeye gelebilmektir. Yeni devletin ve toplumun bu yarışta muvaffak olabilmesi için ulusal bir özgüvene ve ulusal kimliği merkeze alarak her türlü kimlik ve aidiyet karışıklığına son vermesi gerekmektedir (Alp, 1998: 139-140). 1929 sonrası dönemde ideolojinin yeni kimlik inşasında yararlandığı tarih çalışmaları ile Türklük kökeni, Batı'nın Türklere olan önyargılarını yıkmaya yönelik olarak Osmanlılıktan ya da göçebe, barbar kavimler algısından uzaklaştırılmaya çalışılmıştır (Alp, 1998: 140-141). Bu dönemde Batı'da popüler olan ve siyasi bir nitelik taşıyan antropolojik çalışmalar da Türklük kökenine yönelik tarih çalışmalarını destekler nitelikte olarak yapılmıştır (Alp, 1998: 147-149; 155). Türklerin, antik Anadolu ve Mezopotamya medeniyetleriyle olan yakınlıklarının-akrabalıklarının-benzerliklerinin, yeni kimlik inşasında ön plana alınması, Türklerin mevcut coğrafyadaki⁶ yerleşim ve devlet kurma hakkını bilimsel bir çerçevede meşrulaştırmaya yöneliktir. Bu dönemde yapılan tarih kongreleri, liselerde okutulması için hazırlanan tarih kitapları İslam öncesi Türk kültürünü ve Anadolu'nun ön Türk kimliğini öne çıkaran ve bu bağlamda ulusal "Türk" kimliğini şekillendirmeye yönelik olarak yeni ulusal kimliği yücelten çabalardır (Alp, 1998: 149-152; 160-163).

Alp'e göre, tarih çalışmalarının yanı sıra ideolojinin yeni kimlik politikasının bir diğer kolunu da yeni dil çalışmaları oluşturmaktadır. Harf devriminden farklı olarak 1930'lu yılların başlarında dilin sadeleşmesi ve öze dönmesi hedeflenerek öz Türkçeci bir seferberliğin başladığını görmekteyiz (Alp, 1998: 165). Yıllar içinde Farsça ve Arapçanın etkisinde kalmış olan Türkçe'nin sadeleştirilmesi, halk tarafından da anlaşılır bir hale gelmesi, başka bir ifadeyle dilin de "ulusallaşması" için 1932 tarihli dil kongresi önemli kararlar almıştır (Alp, 1998: 166-169). Partinin ve Halkevlerinin başını çektiği bu çalışmalarda yabancı dillere denk gelen Türkçe kelimeler toplanıp oluşturulan kurullara sunulmuş, basın mensuplarına ve

⁶ Burada kastedilen Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde kalan Anadolu ve Trakya coğrafyasıdır.

siyasetçilere öz dile uygun şekilde yazılarını düzenlemeleri salık verilmiştir (Alp, 1998: 169-173). Ulusların en ayırt edici iki unsuru olan dil ve tarih Kemalizm'in yeni kimlik politikasında kritik bir rol oynamaktadır. Atatürk'ün bu iki konuya bu denli önem vermesinin sebebi de budur. Alp'e göre de bir ulusu besleyen maddi kaynak topraksa, manevi kaynak da o ulusun dili ve tarihidir (Alp, 1998: 173).

Toplumların maneviyatını besleyen ve bir diğer önemli kültür ögesi olan din konusunda ise Alp'in neredeyse yok sayma tutumunu bir ulusalcılık tapınması olarak ifade etmek mümkündür. Alp'in bu görüşü, eserinde fazlaca vurgu yaptığı şeriat karşıtlığı ile okunduğunda, Kemalist ulusalcılığı ve dahi Kemalizm'i bir ideolojinin ötesinde manevi bir mefhum olarak algıladığı şeklinde genişletilebilir. Eserinde inanç ve ideoloji kavramlarını birbirine yakın tutan Alp'e göre yeni Türk'ün inancı (ideolojisi), içinde -aynı bir dinde olduğu gibi- barışseverlik ve hümanizmi de barındıran ulusalcılık olmalıdır. Alp, Kemalist ulusalcılığın bu barışseverliğini devletin savaştığı ülkelerle barış yapmasına ve barışta istekli olan taraf olmasına dayandırırken, hümanizmini de afyon üretimindeki denetim ve kısıtlamalar örneği üzerinden giderek, Kemalizm'in ulusalcılığının sadece ulusal çıkarları ön planda tutmayarak insanlığın menfaatine yönelik politikalar üretmesiyle açıklamaktadır (Alp, 1998: 180-183).

Alp'in Kemalizm kitabında dile getirdiği ideoloji ve yeni toplum konusundaki görüşlerinin daha iyi anlaşılması bakımından, "Türk Ruhu" adlı bir başka çalışmasında yer verdiği görüşlerinden kısaca bahsetmek açıklayıcı olacaktır. Türk Ruhu adlı eserinde Alp, devrim sonrası oluşturulan yeni Türk kimliğini, "Türk ruhu", "yeni ruh", "atalar ruhu" kavramlarıyla beraber tarif ederken, devrim öncesi Osmanlı dönemi Türk kimliğini, yüzlerce yıl Arap, Fars, Bizans gibi yabancı kültürler etkisinde kalarak Türklük özelliklerini tahrif ettiğini iddia ettiği "sentetik ruh" kavramıyla beraber tarif etmektedir. Alp'e göre Türk inkılabı, Türk milletine öz kültürünü geri veren bir diriliş imkânı sunmaktadır. Kemalist inkılap, Türklük özelliklerini yok eden, yabancı kültürlerin tesirindeki bu "sentetik ruhu" zamanla ortadan kaldıracak ve Türk'ü özüne döndürecek bir ideali içinde barındırmaktadır (Alp, 1944: 232-233). Alp'in tarif ettiği bu ideal doğrultusunda bugün olması gereken Türk kimliği, "dünün" yani Osmanlı'nın Türk kimliği değil, "evvelki günün" yani İslam öncesi devrilere kadar uzanan ve binlerce yıl öncesine ait bir çağın kimliğidir. Buna göre, Türklük kimliğini ve Türkiye devletini, yakın geçmişin saldırılarına karşı koruyan, Türklerin uzak geçmişidir. Yapılması gereken bu öz kültürü, modern çağın gereklerine göre yorumlamak ve yaşatmaktır (Alp, 1944: 235).

V. İdeolojiyi Tanımlamak

İçinde barındırdığı simgeler ve prensiplerle bireylerin ve toplumların yaşamlarına anlam veren bir sistem olan ideoloji, mensuplarına bir aidiyet verdiği gibi bireyi de toplumun bir parçası yapma özelliğine sahiptir (Sayın, 1999: 2). Şerif Mardin ideolojiyi kendi içinde bir mantığa sahip olan fikir kümeleri olarak tanımlamaktadır (Mardin, 2017 a: 19). Döneminin doğrularını temsil ettiğini iddia eden ideolojiler, doğru olanı temsil etme iddiasıyla kendi tabularını oluşturma özelliğine sahiptirler. Sürekli olarak bir değişim içinde olan hayatta ve dolayısıyla toplumsal düzende, belirli bir dönemin, belli ihtiyaçlarına yönelik olarak ortaya çıkan bir ideolojinin, zamanın ruhuna tezat oluşturacak biçimde süreklilik arz etmesi, sürekli bir yenilenme ihtiyacını da beraberinde getirmektedir (Oçak, 2018: 60). Belgeye göre bir dünya görüşünün, bir ideolojinin kendi çağında donup kalmaması ve açık bir teoriye dönüşme olasılığı da vardır. Bu olasılığın gerçekleşip gerçekleşmemesi, ideolojiyi benimseyenlerin düşünce tarzlarıyla alakalı bir durumdur (Belge vd., 2011: 36-37). Kışlalı'ya göre ideoloji, bir toplumda belirli gereksinimleri karşılayan ve getirdiği çözümlerle toplum içinde taraftar bulan, kendi içinde tutarlı bir inanç sistemidir. Kendini güncelleyebilen ideolojiler devamlılıklarını koruyabilirken, kalıplaşmış, dogmalaşmış ideolojiler zamanla yok olurlar. Genel itibarıyla sağ bir ideoloji toplumsal duygulara hitap ederken, sol düşüncede gelişen ideolojiler akla hitap eder (Kışlalı, 2021: 23).

1930'lu yıllarda, Kemalizm'i belirli kalıplarla tanımlamayı, bir dogma haline getirmeme isteği, Kemalizm'e tanımı yazılmamış bir ideoloji görüntüsü vermektedir (Alp, 1998: 201). Alp bu görüşü bir adım daha ileri götürerek bu nevi bir tanımlama işine girişmenin daha büyük çelişkileri beraberinde getireceği düşüncesindedir. Kemalizm'in mevcut ilkelerinin Batı'daki tanımlarıyla Kemalizm'in bu ilkeleri uygulayış ve algılayış biçimleri arasındaki uyumsuzluk ve birlikte bir ideoloji oluşturan ilkelerin birbirine olan zıtlıkları ideolojinin tanımını güçleştirmektedir (Alp, 1998: 201-202). Buna göre, dönemin birçok Kemalist'inin otoriter ve demokrasi karşıtı görüşleri ortada dururken, Kemalizm demokrasiyi savunmaktadır; klasik anlamda liberalizmle beraber anılması gereken cumhuriyetçilik Kemalizm'de devletçilikle hemhal olarak bir ideoloji meydana getirmeye çalışmaktadır; ulusal değerleri muhafaza etmesi gereken ulusalcılık ilkesi, Kemalizm'de yeni toplum ve yeni bir ulusal kimlik arayışındadır (Alp, 1998: 201-202). Alp'e göre, bu ve benzeri sebeplerle Kemalizm'i anlamak için önce Kemalistleri anlamak lazımdır. Aksi hal, tanımlarla dolu bir çelişkiler yumağını beraberinde getirecektir (Alp, 1998: 203). Bu durumu başta lider Atatürk olmak üzere Kemalistlerin ve dolayısıyla Kemalizm'in -tarihsel koşulların

zorlamasıyla oluşan- pragmatik, esnek ve radikal devrimci yapısında aramak ve Kemalizm'i ortaya çıkaranların, ideolog kimliğinden ziyade asker, bürokrat kimliğine sahip devlet adamları olduğunu göz önünde bulundurarak değerlendirmek doğru olacaktır.

Kemalizm'in ilkesel çeşitliliği ve detaylı bir tanımının yapılmaması, Kemalizm'in bir ideoloji olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Kimi araştırmacı ve aydınlar Kemalizm'i ideoloji sınıfında değerlendirirken, kimileri Kemalizm'i bir ideoloji olarak tanımlamamaktadır. Atatürk dönemi düşünürlerinden Falih Rıfkı Atay, Kemalizm'i yeni bir toplum oluşturma amacı taşıyan dinamik ve disiplinli bir ideoloji olarak tanımlamaktadır (Öztürk, 2013: 57-58). Kışlalı'ya göre Kemalizm hem akla hem de hümanist değerlere hitap eden, toplumu çağdaştıran bir ideolojidir (Kışlalı, 2021: 23). İsmet Giritli'ye göre Kemalizm politik, iktisadi ve kültürel alanda çağdaş, modern bir Türkiye'yi amaç edinmek suretiyle “Ulusal Modernleşme İdeolojisi” olarak tanımlanabilir (Giritli, 1984: 102). Tarık Zafer Tunaya'ya göre ise bağımsız bir Türk devleti için milli hakimiyet ve Batı uygarlığı kavramları üzerine inşa edilmiş Atatürkçü sistem ve Atatürkçülük, Atatürk'ün görüşleriyle boyutlanan, kuruluş ve kurtuluş ideolojisidir (Tunaya, 2016: 200).

Kemalizm'i bir ideoloji olarak tanımlayanların dışında Kemalizm'in bir ideoloji olup olmadığını tartışan düşünürler de vardır. Örnek olarak Niyazi Berkes'e göre Kemalizm, bir ideolojiden ziyade Türk tarihinde iki yüz yıldır devam eden Batılılaşmanın yeniden yorumlanarak doğru yolunu bulmasıdır (Berkes, 1975: 94). Ona göre Atatürk'ün kendisi de ideolojilere karşı ilgisiz görünmekle beraber, ideolojilere karşı “deneyci” bir davranış sergilemektedir. Bu “deneyci” tavrın sebebini, Türk toplumunun Batı'ya kıyasla sosyoekonomik şartlarının geri kalmışlığında ve sınıfları bile oluşmamış “Doğulu” bir topluma uyacak “Batılı” bir ideolojik kalıp bulmanın zorluklarında aramak gerekir. Bu sebeple Kemalizm ne sosyalizme ne de kapitalizme benzer. Kemalizm, Türk toplumunun şartlarına göre şekillenmiş, modernleşme, ulusallaşma ve antiemperyalizm düşüncelerini içinde barındıran tarihsel bir görüşe dayanmaktadır (Berkes, 1975: 95). Şerif Mardin de Kemalizm'i, toplumu Batı tarzında modernleştiren bir dünya görüşü olarak nitelemekte fakat bu dünya görüşünü belirli kalıplarda vücut bulan bir ideoloji olarak tanımlayamamaktadır. (Mardin, 2017 b: 181; Öztürk, 2013: 71-72). Mardin'e göre odak noktaları altı ilke olarak Atatürk tarafından belirlenen “Kemalizm yolu” bir öğretilen ziyade ülkenin mevcut durumu doğrultusunda yeniden tanımlanan ve zamanın şartlarına göre güncellenebilen bir ilkeler bütünüdür (Mardin, 2017 b: 181).

Bir ideoloji ne denli esnek ve açık kurgulansa da ideolojileri şekillendiren temel esas,

mevcut ideoloji mensuplarının düşünce tarzlarıdır. Kapalı düşünce tarzına sahip olan insanlar en açık, bilimsel teoriyi bile dogmatik bir hale getirebilir (Belge vd., 2011: 36-37). Partinin bir ideoloji ve doktrine dayanması gerektiğini söyleyen Yakup Kadri'ye, “donar kalırız” diyen ve bir öğreti ortaya koymaktan kaçınan Atatürk'ün gerçekleştirdiği, Türk ulusu için esnek ve pragmatik özelliklere sahip, ulusal çağdaşlaşma ideali ve ideolojisidir. Ancak, Atatürk sonrası dönemde, büyük bir çoğunluğu liberalizm karşıtı olan aydın kesimin, mevcut dünya siyasetindeki otoriter görüşlerin de etkisiyle, Atatürk üzerinden “Ebedi” bir lider kültü yarattığı, Atatürk'ün dogmalaşmasını istemediği Kemalizm'i-Atatürkçülüğü, paradoksal biçimde bir dogma haline getirdiği ileri sürülmüştür (Belge vd., 2011: 36-38). Halbuki Atatürkçülük yani Kemalizm, Atatürk tarafından, çağın yenilik ve ihtiyaçlarına göre aklın ve bilimin ışığında yenilenebilen dinamik bir düşünce olarak kurgulanmıştır (İlhan, 1989: 275). Bu bağlamda, tarihin akışı içinde dönüşen ve çeşitlenen Kemalizm ideolojisinin sadece Atatürk'ün görüşlerini temsil eden tek bir Kemalizm olmadığı hem Atatürk'ün hayatta olduğu dönemdeki hem de Atatürk sonrası dönemdeki Kemalistlerin farklı Kemalizmler oluşturduğu söylenebilir.

VI. Sonuç

1935 senesinde gerçekleştirilen CHP kongresi ile Kemalizm'in bir ideoloji olarak olgun bir seviyeye ulaştığı düşünülmektedir ve Tekin Alp'e göre 1935 sonrası dönemde yapılması gereken, Kemalizm'i ülke geneline yaymak olmalıdır. Fakat her ne kadar Kemalizm'in belirli ilkelere ve prensiplere sahip olduğu bilinse ve açıklansa da yayılması istenilen ideolojinin detaylı bir tanımının yapılmamış olması dolayısıyla ideolojinin tanımsızlık durumu sürmektedir. Alp'e göre bu dönemde ideolojinin detaylı tanımının yapılmamış olması bir sorundan ziyade partinin ve liderin bilinçli tercihidir. Bu dönemde, Kemalizm ideolojisini kalıplar içine sokmama ve bir dogma haline getirmeme isteği, Kemalizm ideolojisini tanımsız bir ideoloji olmaya mahkûm etmektedir. Hem ideoloji hem parti hem reformlar hem de devlet ve hükümet kavramlarının Kemalizm çatısı altında birleştiğini, iç içe girdiğini ve ifade edildiğini görmekteyiz. Bu bağlamda halka ve tüm ülke geneline yayılması adı altında Alp tarafından kastedilen ideolojiden ziyade idealler ve halkı modernleştirici reformlardır. Hedeflenen, bu reformlar sonucunda varılacak Batı tarzı çağdaş toplum ve devlettir. Yapılan iş, ulusallaştıran, modernleştiren bir burjuva devrimi olarak da tanımlanabileceği gibi bu noktada bazı aydınlar tarafından Kemalizm'in bir ideoloji olup olmadığı tartışmaları ise günümüze kadar gelmektedir.

Atatürk döneminde prensipleri belirlenen Kemalizm'in bizzat Atatürk tarafından bir

doktrin olarak kurgulanmamış olması, Atatürk'ün rasyonel ve ilerici-devrimci bir bakış açısıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş değerlere göre kendini sürekli yenileyebilen bir devlet olmasını istemesinden kaynaklanmaktadır. Atatürk'ün bu konudaki asıl kaygısı, gelecek nesillerin, sadece belirli bir dönemin doğrularını yansıtan bir sistemle sınırlanacak olmasıdır. Atatürk, çağın gereklerine göre kendini güncelleyerek, çağdaş dünya ile uyumlu bir millet ve devlet tasavvuru içinde olduğundan, gelecek nesillere bu şekilde bir sınırlama koymak istememiştir. Buna rağmen Kemalizm, tarihsel boyutu, toplumsal etkisi ve içinde barındırdığı çağdaş değerlerle, Türk toplumuna yön vermesi bakımından, ideolojiler kategorisinde değerlendirilebilecek bir düşünceyi temsil etmektedir. Türk tarihinde kendini Kemalizm olarak tanımlayan sağ veya sol siyasi görüşlere sahip tüm Kemalizmlerden bağımsız olarak düşünüldüğünde, Kemalizm ideolojisi, tanım olarak, ulusalcı ve demokratik bir temele sahip, çağın gereksinimlerine göre kendini yenileyebilen, bilim ve akılcılık çerçevesinde sürekli bir değişimi içinde barındıran bir ideolojidir. Bu nevi bir Kemalizm tanımı, Atatürk'ün entelektüel ve hümanist dünya görüşünün zamandan bağımsız bir yansımasıdır.

Kemalizm adlı eserinde Alp, ideolojinin Atatürk ve lider ile olan bağına öne çıkararak devrimin ve ilkelerin bir değerlendirmesini yapmıştır. Kemalizm'deki ulusalcılık vurgusunu ön plana çıkaran Alp, lider ve parti odaklı yeni devlet ve toplumun savunuculuğunu yapmakta ve bu toplum mühendisliğini meşrulaştıracak bir çerçevede düşüncelerini ifade etmektedir. Tekin Alp'in Kemalizm'i, 1930'lar Türkiye'sindeki rejimin, toplumu ulusallaştıran, modernleştiren reform ve politikaları çerçevesinde kabul edilebilir bilgilerle dolu bir eserdir. Fakat tek adam vurgusunu eserinin bütününe yayması, demokrasi ve çoğulculuk konusunda Atatürk'ten ziyade dönemin liberal düşünce yanlısı olmayan Kemalistlerinin diliyle eserini kaleme almış olması gibi unsurlar göz önüne alındığında, Alp'in Kemalizm'inin kendine ait, kişisel bir Kemalist görüşü yansıttığını da söyleyebiliriz. Bu görüş, Türkiye'de çağdaş bir demokrasi kurmak isteyen ve cumhuriyetçilik ilkesini demokrasiyle eş anlamlı kullanan, seçkinciliğe ve ayrımcılığa karşı halkçılık ilkesiyle Türk halkını bir bütün olarak kabul eden Atatürk'ün görüşleriyle bir tezat oluşturmaktadır.

Kaynakça

- Alp, Tekin (1944). *Türk Ruhu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Alp, Tekin (1998). *Kemalizm*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Atalay, Lemi (2014). *Atatürk Dönemi Düşünürlerinin Gözüyle Kemalizm ve Türk İnkılabı*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Aysal, Necdet (2017). “Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Dördüncü Büyük Kurultayı (9-16 Mayıs 1935)”. *History Studies*, 9 (1), 21-45.
- Aysal, Necdet; Ökte, Sezai Kürşat (2016). “Tek Parti Döneminde Cumhuriyet Halk Partisi Üçüncü Büyük Kongresi (10-18 Mayıs 1931)”. *The Journal of Academic Social Sciences*, (30), 39-71.
- Belge, Murat, vd. (2011). *Modern Türkiye’de Siyasî Düşünce Cilt 2 Kemalizm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Berkes, Niyazi (1975). *Türk Düşününde Batı Sorunu*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Engin, Vahdettin (2015). *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Tarihi Devamlılık*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Feyzioğlu, Turhan (1985). “Türk Millî Mücadelesinin ve Atatürkçülüğün Temel İlkelerinden Biri Olarak Millet Egemenliği”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1 (3), 741-792.
- Giritli, İsmet (1984). “Atatürkçülük İdeolojisi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1 (1), 102-107.
- İlhan, Suat (1989). “Atatürk’ün Kazandırdığı Değerler ve Atatürkçülükten Beklentilerimiz”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5 (14), 267-276.
- İnan, A. Afet (1998). *Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk’ün El Yazıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Karpat, Kemal H. (2012). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kışlalı, Ahmet Taner (2021). *Kemalizm, Laiklik ve Demokrasi*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Landau, Jacob M. (1996). *Tekinalp Bir Türk Yurtseveri (1883-1961)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Mardin, Şerif (2017 a). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Mardin, Şerif (2017 b). *Türkiye’de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nadi, Nadir (1988). *Ben Atatürkçü Değilim*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Oçak, Zeliha (2018). “İdeoloji Kavramına Marksist ve Post Marksist Yaklaşımlar: Karl Marks, Antonio Gramsci ve Louis Althusser”. *Dördüncü Kuvvet Uluslararası Hakemli Dergi*, 1 (2), 56-74.
- Ortaylı, İlber (2018). *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Özbudun, Ergun (1989). “Atatürk ve Demokrasi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 5 (14), 285-295.
- Özden, Mehmet (2005). “Atatürk Döneminde Kemalist Metinler: A’râfda Bir Kemalizm: Tekin Alp ve Kemalizm (1936)”. *Bilig*, (34), 45-81.
- Öztürk, Osman (2013). *Kemalizm, İdeoloji ve Hegemonya: Kuramsal Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset Bilimi Bilim Dalı, Ankara.
- Sayın, Önal (1999). “İdeoloji”. *Sosyoloji Dergisi*, (7), 1-12.
- Tunaya, Tarık Zafer (2016). *Türkiye’de Siyasal Gelişmeler (1876-1938) İkinci Kitap Mütareke, Cumhuriyet ve Atatürk (1918-1938)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Uzun, Hakan (2010). “Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9 (20), 233-271.